

Şair Mahtumkulu'nun Şiirlerinde Sanat, Estetik ve Üslup

Prof. Dr. Erman ARTUN*

Mahtumkulu Firâkî, Türkmen klâsik edebiyatının yapılanmasına önderlik eden, doğu edebiyatının yayılıp gelişmesine katkısı olan, yeri zor doldurulacak bir sanatçıdır. Mahtumkulu, 18. yüzyılda yaşamış, Türkmen yazı dilinin temelini atmıştır. O, halkının özgürlüğünü, bağımsızlığını arzu etmiş, halkın sevgisini kazanmış bir şairdir. Mahtumkulu şiirlerinde “Firâkî”, mahlasını kullanmıştır.

Mahtumkulu, 1733 yılında Etrek nehrinin boyunda yerleşen Hacıgovşan denilen köyde doğmuş, hayatının çoğunu Etrek, Gürgen civarlarında geçirmiştir. Türkmenlerin Göklen boyunun Gerkez aşiretindedir.

Mahtumkulu'nun yetişmesinde babası Devletmemmet Azadı'nın büyük emeği vardır. Devletmemmet Azadı (1700-1760) da döneminin ünlü, dünyevî ve dinî bilgilerini, Arapça, Farsça, Çağatayca ve Türk dillerini çok iyi bilen mutasavvıf, âlim ve şairdir. Mahtumkulu ilk derslerini babasından almıştır. Babasından ve köy okulunda Niyaz Salih adlı molladan ilk dersleri aldıktan sonra, Halaç'taki İdris Baba Medresesinde öğrenim görmüştür. Öğrenimine Buhara'daki Kökeldaş Medresesinde devam etmiştir. Daha sonra Hive'deki Şirgazi Han Medresesinde üç yıl öğrenim görerek temel eğitimini almıştır.

Mahtumkulu, Türkmenistan'ın doğusundan batısına, sonra Afganistan'a seyahat etmiş, oradan Hindistan'a geçmiş ve orada altı ay kaldıktan sonra Kâbil üzerinden Özbekistan'a Margelan, Semerkent şehirlerine seyahat etmiş, Türkistan şehrinde bulunup Hoca Ahmet Yesevî'nin müderrisleriyle görüşmüş, Buhara'ya gelmiş, sonra Hive şehrine gitmiştir. Nizamî, Nesimî, Fuzulî ve Neva-î gibi üstadları okuyarak bilgisini arttırmıştır. Geçimini gümüş ustalığı ile sağlamış ustalığıyla ünlenmiştir.

Mahtumkulu, şiir yazmaya genç yaşlarında başlamış, ilham kaynağını, halkın yaşam zorluklarından almış, yaklaşık 700 şiiri günümüze ulaşmıştır. Şairin işlediği konuları; vatan sevgisi, birlik- beraberlik, Türkmenlerin birleşmeleri, sosyal dengesizlik, öğütleri, aşk ve tasavvufla ilgili konular, mertlik, namertlik, kahramanlık, insanı sevme, dostluk vd. olarak sıralayabiliriz.

* Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-TÜRKİYE

Mahtumkulu'nun şiirlerinde Türkmenlerde ahlak anlayışının, sabır, şükür, tevekkül, mertlik, doğruluk gibi yüce değerlerin, azimli, kararlı olarak çalışmanın gerekliliğini tasa ile işin bitirilemeyeceğinin işlendiğini görüyoruz. Mahtumkulu'nun dili, yaşadığı dönemin halk dildir.

Mahtumkulu'nun edebî kişiliğinin oluşmasında tasavvufun derin etkisi olmuştur. Ahmet Yesevî'yi üstad kabul etmiş, kendisinden önceki mutasavvıflardan yararlanarak yeni yorum ve yöntemlerle şekillendirdiği sufistik çizgiyi devam ettirmiş, geliştirerek günümüze önemli bir edebî-manevî miras bırakmıştır.

Mahtumkulu bir dünya düşünürüdür. O, insanlık aleminin şairidir. Ahmet Yesevi'nin takipçisi olan Mahtumkulu'nun edebî kişiliğinin oluşmasında Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Ali Şir Nevaî'nin etkileri belirgindir. Mahtumkulu'nun divanında yaşadığı dönemin derin sosyo-kültürel izleri vardır. 18. yüzyıl, Türkistan'da Mahtumkulu şiirlerinin yüzyılıdır. Türkmen halkı 18. yüzyılda yaşadığı sıkıntılara rağmen kültür hayatındaki verimliliğini kaybetmemiştir. Köroğlu, Şahsenem-Garip, Leyla ile Mecnun, Tahir ile Zühre, Dede Korkut gibi halk destanları sosyal ve kültürel hayatı olumsuz olarak etkileyen bütün olaylara rağmen dilin ve edebiyatın canlı kalmasını sağlamıştır. Mahtumkulu, Türkmenleri her fırsatta birlik ve beraberliğe davet etmiştir.

Mahtumkulu'nun dili sade ve anlaşılır olduğu için halk arasında dilden dile dolaşan şiirleri günümüze kadar ulaşmıştır. Şiirleri dil bakımından klasik Türkmen dilinde Çağatay edebiyatının etkisinde yazılmıştır. Mahtumkulu'nun şiirlerinde 18. yüzyıl Türkmenlerinin edebî ve kültürel hayatı bir tablo halinde görülebilir. Sürekli halka yakın kalan ve halkın konuşma dilinden hareketle şiirlerini söyleyen Mahtumkulu'nun en belirgin özelliklerinden biri de anlaşılır olmasıdır.

Klasik edebiyatla, halk edebiyatını birleştiren Mahtumkulu Firakî; ninnilere, manilere, atasözlerine yer verdiği gibi, na't ve münacatlara da yer verir. Millî ve manevi değerlere bağlı, insanlığın günümüzde en fazla gereksinim duyduğu hoşgörüyü ve merhameti edebî kişiliğine sindirmiş; dindar, sabırlı, cömert, doğru bildiklerini yiğitçe bir eda ile korkusuzca haykıran Mahtumkulu Firakî'nin şiir dünyası bize yaşadığı devrin kültürel dokusunu, sanat ve ahlak anlayışını göstermektedir.

Mahtumkulu, şiirlerinde yaşadığı çevrenin toplumsal yaşayışına, o dönem insanlarına, çevre ve tabiatın gerçek yönlerine halk şiirinin estetik kuralları içinde canlı tablolar halinde yer vermiştir. Sanat yapmak istediği zaman bunu en doğal biçimde sözün akışını, anlamın bütünlüğünü bozmadan yapmıştır.

Mahtumkulu, halka yararlı olacak pek çok öğüt şiirini, atasözlerindeki edayla yazmıştır. Vefa, yiğitlik, tok gözlülük, cömertlik gibi yüksek ahlâkî değerleri telkin etmiştir. Mahtumkulu, bazen halkın öncüsü, bazen de savunucusudur. Mahtumkulu, halkın uğradığı her türlü haksızlığı, zulmü, yoksulluk, kıtlık ve hastalıktan duyduğu acıları ve şikayetlerini şiirlerinde yansıtır. Bunlar kamuoyunun görüşlerinin bir tür yansımasıdır.

Mahtumkulu'nun, didaktik öğeleri içeren şiirleri denildiği zaman topluma öğüt veren ve toplumu eğiten şiirleri akla gelir. Bunları; tasavvuf, din kültürü, insan, dünya, bilgi-eğitim, dostluk, ariflik, zamandan şikayet vd. başlıklar altında toplayabiliriz.

Mahtumkulu'nun Şiirlerinde Sanat, Estetik ve Üslup

Şiir, biçim kurma sanatıdır. Biçimi kırıp yeni biçimlere varmak, özü değiştirmekten zordur. Her milletin dil yapısına uygun şiir ölçüsü oluşmuştur. Hece ölçüsü Türk diline en uygun ölçüdür. Her edebî gelenek kültür birikimi, dünya görüşü ve yaşama biçiminin değişmesiyle özgün anlatımlara kavuşur.

Ahenk, âşık edebiyatında üslûbun bir niteliği olarak şiirde kelime ve cümlelerin, âdeta bir musiki etkisi yapacak şekilde ardarda getirilmesiyle sağlanan uyumdur. Şairin şiirinde iç ahenk ve estetiği yakalamak için geleneğin sunduğu öğeleri sıralaması yeterli değildir. Her şairin kendine özgü farklı üslûbu, bir de geleneğin ortak sesi vardır. Şair bu ortak sesi kendi imgeleriyle, iç sesleriyle duygu ve hayalleriyle, buluşlarıyla doldurur.

Şair, kendine özgü bir dünyası olan söyleyicidir. Bir âşığın üslûbunu diğer şairlerden ayıran bazı özellikler vardır. Bunlar: Yerel kelimeleri, atasözü ve deyimleri kullanışı, yeni yaratmalara yönelişi, ikilemeleri, pekiştirmeleri; imgesel kelime öbeklerini, hayalleri, sembolleri kullanışı, yeni imgeler, kelime çeşitliliği, yalın ve dokunaklı söyleyişi; hayal ve duygu dünyası kurarken çeşitli anlam ve söz sanatlarını kullanışı; mecazlar dünyası, kafiye ve rediflerle kurduğu ses kuruluşu; şiirde kafiye, redif ve iç ahenk, kelime kadrosuyla iç ahenk sağlayıp sağlayamadığıdır.

A) Kelime Kadrosu

1) İlahi Aşkın İşlendiği Konular

Hazret Ali etgeç âleme da'vî
Kaftan kaba düştü hazretin çavı
Ya, iklim eyesi Ahmet Yesevî
Benim sahip-cemâlimi gördün mü? (39/2)

Kan ediptir felek bağrım firâkta
El-müdam gezerim yâr dip sorakta

Ka'be etrafında, Şamda, Irakta
Benim sahip-cemâlimi gördün mü? (38/3)

2) Nasihat Konulu Şiirler

Âdem oğlu, dinle sözüm bir zaman
Can istep sergerdân, fesat dünyadır
Bir gün yaka tutar bilsen, bî-gümân
Ammâ ki bir zarûr hâcet dünyadır (64/1)

Âdem oğlu, yatma gâfil
Tur ha tan atmazdan burun
Yiğitlikte tâ'at kılığ
Karrılık yetmezden burun (69/1)

3) Adlar

Şahıs Adları

İsâ (39/1), Hazret Ali (39/2), Ahmet Yesevî (39/2), Cebraîl (39/4), İskender (45/1), Cemşit (45/1), Yusuf (157/3), Züleyha (157/3)

Yer Adları

Ka'be (38/3), Şam (38/3), Irak (38/3), Ceyhûn (39/1), İsa Şehri (39/1), Hindistan (43/4), Rûmistan (43/4), Zenistan (43/4), Irak (44/1), Azerbaycan (44/1), Mısır (44/1), Şam (44/1), Horasan (44/1), Fars (44/1), Bezirkûh (44/1), Mekke (154/4), İsfahan (157/1),

B) Anlatım Şekilleri

Mahtumkulu, anlatmak istediklerini halkın anlayabileceği bir dille verir.

1) Nasihat ve Hitap

Mahtumkulu, dinî ve toplumsal konularda öğüt verme, uyarma gerektiğinde bu anlatma yolunu seçer. Bu tür anlatım biçiminde genellikle emir kipini kullanır.

Âdem oğlu, dinle sözüm bir zaman
Can istep sergerdân, fesat dünyadır
Bir gün yaka tutar bilsen, bî-gümân
Ammâ ki bir zarûr hâcet dünyadır (64/1)

Âdem oğlu, yatma gâfil
Tur ha tan atmazdan burun
Yiğitlikte tâ'at kılığ

Karrılık yetmezden burun (69/1)

2) Doğrudan Anlatım

Mahtumkulu özellikle dinî-tasavvufî şiirleri öğretici özellik taşıdığı için bu anlatım şekline başvurur.

Mağripten maşrıka dünyanın yüzü
Demem bize malum deldir bu dünya
Abâdî, harâbî, deryâsı, düzü
Yüz kırk altı bin ağaç yoldur bu dünya (43/1)

Aşkın bilen men dâd eylep
Öğrenip men âdet eylep
Ömür âhir feryâd eylep
Yetmez lâhâf boylarına (172/4)

3) Tahkiye

Mahtumkulu, dünyanın yaratılışı ve peygamberlere ait kıssaların anlatılışında ve destanlarda tahkiye anlatım şekline başvurur.

Bir gece yatırdım tünün yarında
Bir dört atlı gelip turgıl dediler
Haber bermiz sana fırsat cayında
Şol yerde erler bar görgil dediler (31/1)

Ey yârenler, müsülmanlar
Görün bu hükm-i dâveri
Ki mescitte oturmuştu
Bir gün Murtaza Ali (133/1)

4) Karşılıklı Soru-Cevap

Mahtumkulu, zaman zaman karşılıklı konuşmalar veya soru cevaplarla tasavvufî bilgi ve motifleri anlatma yoluna başvurur.

Dedim: Gece kararı. Dedi: Uykuda ayım.
Dedim: Kimler baysavul. Dedi: Kirpiğim yayım.
Dedim: Kayda mesgenin? Dedi: Lâ-mekân câyım.
Dedim: Zereşân erer. Dedi: Kevserdir çayım.
Dedi: Ondan ber bana. Dedi: İstermiş bican (173/3)
Dedim: Ey Mahtumkulu! Dedi: Gözler yaş bolur.

Dedim: Ol ne oğlandır? Dedi: Size baş bolur.
 Dedim: Yakındır Kâbe. Dedi: Köhne taş bolur.
 Dedim: Yahşı zamandır. Dedi: Bu hem düş bolur.
 Dedim: İmdi giderim. Dedi: Gitsen bar aman (174/1)

4) Delil ve İspat Yoluyla Anlatım

Mahtumkulu, dinî-tasavvufî şiirlerinde düşüncelerini ayet, hadislerle takviye etme yoluyla anlatmak istediklerinde bu anlatım yolunu seçer.

Evvêlâ Hak emriden âvâre bolgan nâskeş
 Beyninin pîşânesi yüz pâre bolgan nâskeş
 Fi'li şeydan vâkıf-ı esrâra bolgan nâskeş
 Çün ezelde vâhide'l kakhâra bolgan nâskeş
 Nefs için cândan geçip bîmâre bolgan nâskeş (217/1)

C) Anlatım Kalıpları

Mahtumkulu, anlatım şekillerinin yanı sıra anlatım kalıplarına da başvurmuştur.

1) Anlam ve Söz Sanatlarıyla Anlatım

Kelime ve cümlelerle anlatım arasındaki ilişki, dilin olanaklarıyla anlatım yolları, sanatçının üslûbunu belirleyen öğelerden biridir. Sanatçılar teşbih, istiare, kinaye, tariz vb. mecazları ve mecazlı anlatım yollarını, anlatımı süslemek için mecaz dışı tevriye, tenasüp, leff ü neşr, tezat, tekrar, mübalâğa, hüsn-i talil, tecahül-i arif, rücu vb. anlam sanatlarını, cinas, seci, telmih vb. söz sanatlarını sözün etkili olması için kullanmışlardır. Kelime ve hayal oyunları, duygular ve düşünceler kendilerine uygun edebî sanatlarla, ifade edildikleri zaman güzellik kazanırlar.

Mahtumkulu, dünyayı duygu ve düşüncelerinin arkasında görür. Onu, duygu ve düşünceler, hayaller ve sembollerle anlatırlar. Bunlar, onun şiirlerini anlam ve estetik bakımından güzelleştirir. Âşıkların şiirleri, yeni imge ve çarpıcı söyleyişlerle genişlerken içerik felsefî bir derinlik kazanır. Zengin ve çağrışımlı anlatımı birçok şiirinde buluyoruz. Dizelerdeki kelime çeşitliliği, çağrışım tutkusu, yalın ve dokunaklı söyleyiş dinî şiirlerde yerini anlatımcı bir sanat anlayışına bırakır.

Mahtumkulu , şiiirlerini geleneğin izin verdiği ölçüde yeni duygular, yeni heyecanlar, şekil ve tekniklerle işler. Şair, hayal ve duygu dünyasını kurarken çeşitli anlam ve söz sanatlarından yararlanırlar.

Açık İstiare

Bir gece yatırdım, bir ahvâl gördüm
Bir bölek başları külahlı geldi
Tisginip uyandım, yerimden durdum
Kolları tılladan **asâlı** geldi (35/1)

İstifham

Asla seni görmemişim, dildârım
Kumru musun, bülbül müsün, neme sen
Gamgîn gönlüm hayâlinde adlarım
Bağ içinde gül gül müsün, neme sen (40/1)

Deli gönlüm, bir nasihat diyeyin
Cân demegil, böyle cânân bolar mı
Bir sözün ornunda söyley bilmeyen
Adam diyen böyle insan bolar mı (333/1)

Telmih

Leylâ için ne cebr ettin Mecnûna (49/2)

Kişileştirme

Bu dünyâ bazigârdır
Bâzisin çaldı gitti
Gümrah edip niceyi
Yoldaş dep aldı gitti (108/1)

Teşbih

Ağzın âb-ı hayat zemzem çeşmesi (157/2)

2) Atasözleri

Atasözleri, geçmişten bugüne gelen geniş deneyim ve gözlemlerin ürünü olan kısa ve özlü sözlerdir. Bu sözler sanat bakımından değerlidir. Atasözleri; din, ahlâk, hukuk, terbiye, gelenek, görenek ve doğa olaylarını çok kısa ama anlamlı bir biçimde dile getirirler. Atasözleri, sözlü gelenekten doğmuş ürünlerdir. Bütün toplulukların sözlü geleneğinde zengin bir atasözü birikimi vardır. Atasözlerinde renklilik, çok anlamlılık, kelime oyunları gibi anlatım ve üslûp oyunlarına az

rastlanır. Her atasözü bir genel kural, bir düstur niteliğindedir. Atasözleri, Türkçenin anlatım yönünden ne kadar zengin olduğunu ortaya koyarlar. Dolaysız, dolaylı (mecazlı), örnekleme, karşılaştırmalı, öyküleme, soru-cevaplı anlatım biçimleriyle üslûpta zenginlik sağlarlar.

Mahtumkulu, düşüncelerini kısa ve özlü bir biçimde anlatmak, uyarılarda bulunmak, etkileyici ve sanatlı bir anlatım sağlamak için atasözlerini kullanır. Şiirlerinde sık sık atasözlerine başvurur. Bu şairin yetiştiği kültürün doğal sonucudur. Sözlü geleneğin çok yaygın olduğu kırsal alanda atasözleri önem kazanarak zengin bir kullanım alanı bulur. Her atasözü, belli bir kalıp içinde belli kelimelerle söylenen bir biçimdir. Mahtumkulu, atasözlerini kullanırken büyük ölçüde biçimine bağlı kalır, bazen kelimelerin cümledeki yerlerini kafiye zorlamasıyla değiştirir.

Mahtumkulu'nun Türkmen ruhunun cevheri olan şiirlerinin bazı dizeleri, Türkmen halkının hayatında atasözü olarak kullanılarak günümüze gelmiştir.

* Kurt bile koy medâr etmez bir oyda (107/1)

*“Firaki yüz tutar Türkmen iline, / Düşman el vurmasın kızıl gülüne, /

*Firaki, vatan diye kan döker gözüm, / Baki bakmaktaymış hicrana yüzüm...

*Hızır gezen çölde iller yayılsın, / Yurt binamız kaim olsun kurulsun...

*Mert yiğit mert erden öner, namert asla mert olmaz, /

*İşit insan doğan ilden gayrimehriban yurt olmaz!..

*Yad illerin gurbetini çekmekten, / Vursa, sövse, horlasa da il yahşi...

“Gel gönlüm, ben sana nasihat berey, / Vatanı terk edip gidici olma...

“Birbirini çapmak ermes erlikten, / Bu iş şeytanidir, belki körlükten, /

*İhtilaflar ayrır ili dirlikten, /

*Derya girip mevce düştüm, / Hor olmasın puştan puştum, /

*İhtilafa düşen ilin, / Devleti kaçmış gibidir...

*Kendini yünsakal eder, / Hiç ülke başsız olmasın...

*Din kılıcın çalsam, tende zorum yok, / Fakir benim, senden ayrı yerim yok...”

(376-377.sayfa)

3) Deyimler

Sözlü gelenekteki en önemli söz kalıplarından bir bölümünü deyimler oluşturmaktadır. Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır. Yol gösterme niteliği taşımaz, hüküm bildirmez.

Mahtumkulu, şiirlerinde günlük konuşma dilinde sık kullanılan deyimlerden yararlanır. Mahtumkulu, deyimleri bir öğüt vermektten çok genel bir tutumu belirleme amacıyla ve özel bir durumu anlatmak için kullanır. Mahtumkulu, deyimleri kullanarak bir anlatım zenginliği sağlar.

Bâl urmak: Kanat vurmak (36/1)

Hezl etmek: Hoşlanmak (141/3)

Eser etmek: Tesir etmek (143/2)

Duş gelmek: Rast gelmek (159/1)

4) Yerel Dille Anlatım

Mahtumkulu, içinde yaşadığı çevre insanların ortak değer yargılarını, tercihlerini, coşku ve kederlerini konu aldığı şiirlerinde yerel dilin zenginliklerinden de yararlanır.

Sonuç:

Mahtumkulu'nun şiirlerinde yaşadığı dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik bozuklukları bütün çıplaklığıyla görülür (Biray,1992:3). 17. yüzyılın sonu, 18. yüzyılın başlarında konargöçer Türkmenler yerleşik hayata geçerler. Göç duygusunun yerini, doğulan yer, vatan duygusu alır (Bekmuradov,1987:10-11). Türkmenler 18. yüzyılda yazılı edebiyat geleneğine geçmiştir. Yazılı edebiyat yanı sıra köklü sözlü edebiyat geleneği de sürmekteydi. Sözlü gelenek içinde Türkmen bahşılarının önemli bir yeri vardı. Bahşılar ozan geleneğinin devamıydılar. Türkmen bahşıları "goşgi" (koşma) söylemişlerdir. Bunların birçoğu da halk arasında "aydım" (türkü) olarak söylenmiştir (Biray,1992:4-5). 18. yüzyılda yazılı Türkmen edebiyatı klasik şark edebiyatından etkilenmiştir. Buna rağmen 18. yüzyıl yazılı edebiyat konularında milli öğeler ağır basar (Helilov,1984:3).

Mahtumkulu'nun şiirlerinde şekil, dil ve şairane duyularında baksı geleneğinin etkileri vardır. Ancak Mahtumkulu'nun şiirlerini halk şiiri, onu da halk şairi sayamayız. Mahtumkulu Türkmen klasik edebiyatının en büyük şairidir. Geleneksel Türkmen edebiyatının şiir formuna uygun olarak yazdığı şiirlere yaşadığı dönemin Türkmen ruhunu aksettirmiştir. Eserlerinde 18. yüzyıl Türkmen hayatı bir tablo olarak görülür. Onun şiirleri 18. yüzyıl Türkmen coğrafyasının sosyal tarihi niteliğindedir. Mahtumkulu, klasik edebiyatı bilmesine rağmen şiirlerini Türkmençe ve Türkmenlerin anlayacağı şekilde yazmıştır. O edebi dilin başlatıcısıdır.

Mahtumkulu eserlerinde toplumunu aydınlığa çıkarmaya çalıştı. İnsanların aşka yönelmelerini, birbirlerini sevmelerini, cehaletle mücadele etmelerini, emeğe saygı duymalarını, helâl rızık kazanmalarını önerdi. Mahtumkulu'nun eserleri Türkmen hayatının her yönünü kapsamaktadır, insan hayatı, ahlakı ve sanatı tüm eserlerinde dile getirilir. Dini-tasavvufî düşüncenin temeli olan bu dünyanın faniliği onun şiirlerinde çok yer alır. İyi-kötü insan karşılaştırması, nasihat şiirleri önemli yer tutar. Aşk şiirleri azdır.

Mahtumkulu-Firâkî, Türkmenlerin millî şâiri olarak kabul edilmektedir. Onun eserlerinde Türkmen kültürünün yaşatıldığını görüyoruz. Mahtumkulu şiirlerinde işlediği konularla bütün insanları kucaklamış evrensel bir şairdir. Yalın anlatımla verdiği mesajları, onu Yunus Emre gibi günümüze taşımıştır.

Türkmen kardeşlerimizi Türkiye’de yapılacak olan kongre ve sempozyum gibi faaliyetlerde aramızda görmek istiyoruz. Karşılıklı kültür anlaşmalarıyla lisans, yüksek lisans, doktora programlarına katılım hayata geçirilmelidir. Ayrıca sosyal bilimler alanındaki yayınların karşılıklı gönderilmesinin sağlanması arzumuzdur.

KAYNAKÇA

Arat, Reşit Rahmeti; 1969, Eski Türk Şiiri, Ankara

Artun, Erman; 1996, Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani, Adana

Bekmıradov, Ahmet, 1987, Andalıp Hem Oğuznamacılık Debi, Aşgabat,

Biray, Himmet, 1992, Mahtumkulu Divanı, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara

Caferoğlu Ahmet, 1983, Türk kavimleri, Ankara

Dizdaroğlu, Hikmet; 1994, Halk Şiirinde Türler, Halk Ozanlarının Sesi, HAKAD Yay., S.:4, Ankara

Gandımov, Şahmuhammet, 1983, Magtımğuli, Saylanan Eserler, “Pehimin Hem Payhasın Poeziyası” Cilt 2, Aşgabad

Günay, Umay; 1996, Âşık Tarzı Edebiyat Hakkında Düşünceler, Mehmet Kaplan İçin, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Helilov, Penah, “Giriş Bölümü” 1984, Mehtumgulu Feragi, Gem Seli, Bakı

İnan, Abdükladir; 1969, Eski Türk Dini Tarihi ve Medeniyeti, İstanbul.

Köprülü, M. Fuat;1989, Edebiyat Araştırmaları I, Ankara.

Köprülü, Fuad, 1984 Türk edebiyatında İlk Mutasavvıflar” Ankara